

LEGE nr. 393 din 28 septembrie 2004 privind Statutul aleşilor locali

Forma sintetică la data 06-Oct-2014. Acest act a fost creat utilizand tehnologia SintAct®-Acte Sintetice. SintAct® și tehnologia Acte Sintetice sunt mărci înregistrate ale Wolters Kluwer.

▶ (la data 16-Nov-2012 reglementat de [Hotărîrea 5H/2012](#))

▶ (la data 18-Apr-2005 a se vedea referințe de aplicare din [Hotărîrea 282/2005](#))

▶ (la data 07-Oct-2004 actul a fost promulgata de [Decretul 738/2004](#))

Parlamentul României adoptă prezenta lege.

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

Art. 1

Prezenta lege are ca obiect stabilirea condițiilor de exercitare a mandatului de către aleșii locali, a drepturilor și obligațiilor ce le revin în baza mandatului încredințat.

Art. 2

(1) Prin aleși locali, în sensul prezentei legi, se înțelege consilierii locali și consilierii județeni, primarii, primarul general al municipiului București, viceprimarii, președinții și vicepreședinții consiliilor județene. Este asimilat aleșilor locali și delegatul sătesc.

~~(2) Consilierii locali și consilierii județeni, precum și primarii se aleg prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățenii cu drept de vot din unitatea administrativ-teritorială în care urmează să-și exercite mandatul, potrivit Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale.~~

(2) Consilierii locali și consilierii județeni, primarii, precum și președinții consiliilor județene se aleg prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățenii cu drept de vot din unitatea administrativ-teritorială în care urmează să-și exercite mandatul, potrivit Legii nr. [67/2004](#) pentru alegerea autorităților administrației publice locale, republicată.

▶ (la data 16-Mar-2008 Art. 2, alin. (2) din capitolul I modificat de Art. 79, punctul 1. din titlul IV din [Legea 35/2008](#))

~~(3) Viceprimarii, președinții și vicepreședinții consiliilor județene sunt aleși prin vot secret indirect, potrivit prevederilor Legii administrației publice locale nr. 215/2001, cu modificările și completările ulterioare.~~

(3) Viceprimarii și vicepreședinții consiliilor județene sunt aleși prin vot secret indirect, potrivit prevederilor Legii administrației publice locale nr. [215/2001](#), republicată.

▶ (la data 16-Mar-2008 Art. 2, alin. (3) din capitolul I modificat de Art. 79, punctul 1. din titlul IV din [Legea 35/2008](#))

(4) Delegatul sătesc se alege potrivit Legii nr. [215/2001](#), cu modificările și completările ulterioare.

Art. 3

(1) Participarea aleșilor locali la activitatea autorităților administrației publice locale are caracter public și legitim, fiind în acord cu interesele generale ale colectivității în care își exercită mandatul.

~~(2) În exercitarea mandatului, aleșii locali sunt în serviciul colectivității locale.~~

(2) În exercitarea mandatului, aleșii locali se află în serviciul colectivității locale și sunt responsabili în fața acesteia.

▶ (la data 30-Jun-2006 Art. 3, alin. (2) din capitolul I modificat de Art. I, punctul 1. din [Legea 249/2006](#))

Art. 4

În asigurarea liberului exercițiu al mandatului lor, aleșii locali îndeplinesc o funcție de autoritate publică și sunt ocrotiți de lege.

CAPITOLUL II: Exercițarea mandatului de către aleșii locali

SECȚIUNEA 1: Exercițarea mandatului de către consilierii locali și consilierii județeni

Art. 5

Consilierii locali și consilierii județeni își exercită drepturile și își îndeplinesc îndatoririle pe întreaga durată a mandatului pentru care au fost aleși.

Art. 6

(1) Consilierii validați intră în dreptul deplinei exercitări a mandatului de la data declarării ca legal constituit a consiliului din care fac parte, potrivit Legii nr. [215/2001](#), cu modificările și completările ulterioare.

(2) Validarea mandatului de consilier se face prin votul deschis al majorității consilierilor prezenți. Persoana al cărei mandat este supus validării nu participă la vot.

(3) Consilierii validați după ședința de constituire a consiliului intră în exercițiul mandatului de consilier după depunerea jurământului.

Art. 6¹

La ședința de constituire a consiliilor locale și județene, prezența consilierilor aleși este obligatorie, cu excepția cazurilor în care absența este temeinic motivată.

(la data 30-Jun-2006 Art. 6 din capitolul II, secțiunea 1 completat de Art. I, punctul 2. din [Legea 249/2006](#))

Art. 7

(1) Consilierii locali și consilierii județeni, ale căror mandate au fost validate, depun în fața consiliului local, respectiv a consiliului județean, următorul jurământ în limba română: "Jur să respect Constituția și legile țării și să fac, cu bună-credință, tot ceea ce stă în puterile și priceperea mea pentru binele locuitorilor comunei (orașului, județului). Așa să-mi ajute Dumnezeu." Jurământul poate fi depus și fără formula religioasă.

(2) Consilierii locali și consilierii județeni care refuză să depună jurământul sunt considerați demisionați de drept.

Art. 8

(1) După declararea ca legal constituit a consiliului, consilierilor în funcție li se eliberează o legitimație care atestă calitatea de membru al consiliului, semnată de primar, respectiv de președintele consiliului județean.

(2) Consilierii locali și consilierii județeni primesc un semn distinctiv al calității lor de reprezentanți aleși ai colectivității locale, pe care au dreptul să îl poarte pe întreaga durată a mandatului.

(3) Modelul legitimației de consilier și cel al semnului distinctiv se stabilesc prin hotărâre a Guvernului. Cheltuielile pentru confecționarea acestora se suportă din bugetul local. Legitimația și însemnul se pot păstra de către consilierii locali, după încetarea mandatului, cu titlu evocativ.

Art. 9

(1) Calitatea de consilier local sau de consilier județean încetează la data declarării ca legal constituit a noului consiliu ales.

(2) Calitatea de consilier local sau de consilier județean încetează de drept, înainte de expirarea duratei normale a mandatului, în următoarele cazuri:

a) demisie;

b) incompatibilitate;

c) schimbarea domiciliului într-o altă unitate administrativ-teritorială, inclusiv ca urmare a reorganizării acesteia;

d) lipsa nemotivată de la mai mult de 3 ședințe ordinare consecutive ale consiliului;

e) imposibilitatea exercitării mandatului pe o perioadă mai mare de 6 luni consecutive, cu excepția cazurilor prevăzute de lege;

f) condamnarea, prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă, la o pedeapsă privativă de libertate;

g) punerea sub interdicție judecătorească;

h) pierderea drepturilor electorale;

h¹) pierderea calității de membru al partidului politic sau al organizației minorităților naționale pe a cărei listă a fost ales;

(la data 30-Jun-2006 Art. 9, alin. (2), litera H. din capitolul II, secțiunea 1 completat de Art. I, punctul 3. din [Legea 249/2006](#))

(la data 02-Sep-2014 Art. 9, alin. (2), litera H¹. din capitolul II, secțiunea 1 a fost în legatură cu [Ordonanța urgentă 55/2014](#))

i) deces.

(2¹) Cazul prevăzut la alin. (2) lit. h¹) se aplică și viceprimarului.

(la data 30-Jun-2006 Art. 9, alin. (2) din capitolul II, secțiunea 1 completat de Art. I, punctul 4. din [Legea 249/2006](#))

(3) Încetarea de drept a mandatului de consilier se constată de către consiliul local, respectiv de consiliul județean, prin hotărâre, la propunerea primarului ori, după caz, a președintelui consiliului județean sau a oricărui consilier.

~~(4) În cazurile prevăzute la alin. (2) lit. c)-e) hotărârea consiliului poate fi atacată de consilier, la instanța de contencios administrativ, în termen de 10 zile de la comunicare. Instanța se va pronunța în termen de cel mult 30 de zile. În acest caz procedura prealabilă nu se mai efectuează, iar hotărârea primei instanțe este definitivă și irevocabilă.~~

(4) În cazurile prevăzute la alin. (2) lit. c)-e) și h¹), hotărârea consiliului poate fi atacată de consilier, la instanța de contencios administrativ, în termen de 10 zile de la comunicare. Instanța se va pronunța în termen de cel mult 30 de zile. În acest caz, procedura prealabilă nu se mai efectuează, iar hotărârea primei instanțe este definitivă și irevocabilă.

(la data 30-Jun-2006 Art. 9, alin. (4) din capitolul II, secțiunea 1 modificat de Art. I, punctul 5. din [Legea 249/2006](#))

Art. 10

Consilierii locali și consilierii județeni pot demisiona, anunțând în scris președintele de ședință, respectiv președintele consiliului județean, care ia act de aceasta. Președintele propune consiliului adoptarea unei hotărâri prin care se ia act de demisie și se declară locul vacant.

Art. 11

(1) Încetarea mandatului de consilier în cazul schimbării domiciliului în altă unitate administrativ-teritorială poate interveni numai după efectuarea în actul de identitate al celui în cauză a mențiunii corespunzătoare, de către organul abilitat potrivit legii.

(2) Prevederile art. 9 alin. (2) lit. e) nu se aplică în cazul în care consilierul a fost însărcinat de către consiliul din care face parte, de către Guvern sau de către Parlament cu exercitarea unei misiuni în țară sau în străinătate. Pe durata exercitării misiunii încredințate exercitarea mandatului se suspendă.

(3) Prevederile art. 9 alin. (2) lit. f)-h) devin aplicabile numai după rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești.

Art. 12

(1) În toate situațiile de încetare a mandatului înainte de expirarea duratei normale a acestuia consiliul local sau consiliul județean, după caz, adoptă în prima ședință ordinară, la propunerea primarului, respectiv a președintelui consiliului județean, o hotărâre prin care se ia act de situația apărută și se declară vacant locul consilierului în cauză.

(2) Hotărârea va avea la bază, în toate cazurile, un referat constatator semnat de primar și de secretarul comunei sau orașului, respectiv de președintele consiliului județean și de secretarul general al județului. Referatul va fi însoțit de actele justificative.

SECȚIUNEA 2: Exercitarea mandatului de către primar

Art. 13

~~Primarul își exercită drepturile și își îndeplinește îndatoririle ce îi revin pe întreaga durată a mandatului pentru care a fost ales:~~

Primarul și președintele consiliului județean își exercită drepturile și își îndeplinesc îndatoririle ce le revin pe întreaga durată a mandatului pentru care au fost aleși.

(la data 16-Mar-2008 Art. 13 din capitolul II, secțiunea 2 modificat de Art. 79, punctul 2. din titlul IV din [Legea 35/2008](#))

Art. 14

(1) Primarul intră în dreptul deplinei exercitări a mandatului după depunerea jurământului, al cărui conținut este prevăzut la art. 7 alin. (1).

(2) După depunerea jurământului în cadrul unei ceremonii publice, primarului i se înmânează legitimația, care va fi semnată de președintele de ședință, un semn distinctiv al calității de primar, pe care acesta are dreptul să îl poarte, potrivit legii, pe întreaga durată a mandatului, precum și eșarfa în culorile drapelului național al României.

(3) Modelul legitimației de primar, al semnelui distinctiv și al eșarfei se stabilesc prin hotărâre a Guvernului.

(4) Eșarfa va fi purtată în mod obligatoriu la Ziua Națională a României, la solemnități,

recepții, ceremonii publice și la celebrarea căsătoriilor, indiferent de locul de desfășurare a acestora.

(5) Legitimația și însemnul de primar se pot păstra după încetarea mandatului, cu titlu evocativ.

Art. 15

~~**(1)** Calitatea de primar încetează la data depunerii jurământului de către noul primar.~~

(1) Calitatea de primar și, respectiv, de președinte al consiliului județean încetează la data depunerii jurământului de către noul primar și, respectiv, de președintele consiliului județean.

(la data 10-Apr-2009 Art. 15, alin. (1) din capitolul II, secțiunea 2 modificat de Art. 1, punctul 1. din [Legea 58/2009](#))

~~**(2)** Calitatea de primar încetează, de drept, înainte de expirarea duratei normale a mandatului, în următoarele cazuri:~~ **(2)** Calitatea de primar și, respectiv, de președinte al consiliului județean încetează, de drept, înainte de expirarea duratei normale a mandatului în următoarele cazuri:

(la data 10-Apr-2009 Art. 15, alin. (2) din capitolul II, secțiunea 2 modificat de Art. 1, punctul 2. din [Legea 58/2009](#))

a) demisie;

b) incompatibilitate;

c) schimbarea domiciliului într-o altă unitate administrativ-teritorială;

~~**d)** imposibilitatea de a o fi exercitat pe o perioadă mai mare de 6 luni consecutive, cu excepția cazurilor prevăzute de lege;~~

(la data 21-Jul-2006 Art. 15, alin. (2), litera D. din capitolul II, secțiunea 2 abrogat de Art. I, punctul 111. din [Legea 286/2006](#))

e) condamnarea, prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă, la o pedeapsă privativă de libertate;

f) punerea sub interdicție judecătorească;

g) pierderea drepturilor electorale;

g¹) pierderea, prin demisie, a calității de membru al partidului politic sau al organizației minorității naționale pe a cărei listă a fost ales;

(la data 30-Jun-2006 Art. 15, alin. (2), litera G. din capitolul II, secțiunea 2 completat de Art. I, punctul 6. din [Legea 249/2006](#))

(la data 02-Sep-2014 Art. 15, alin. (2), litera G¹. din capitolul II, secțiunea 2 a fost în legatură cu [Ordonanța urgentă 55/2014](#))

h) deces.

Art. 16

(1) În toate cazurile de încetare înainte de termen a mandatului de primar, prefectul emite un ordin prin care constată încetarea mandatului primarului.

(2) Ordinul va avea la bază un referat semnat de secretarul comunei sau al orașului, precum și actele din care rezultă motivul legal de încetare a mandatului.

Art. 17

(1) Primarul poate demisiona, anunțând în scris consiliul local și prefectul. La prima ședință a consiliului, președintele de ședință ia act de această situație, care se consemnează în procesul-verbal și devin aplicabile dispozițiile art. 16.

(2) Prefectul ia act prin ordin de demisia primarului. Ordinul prefectului, împreună cu un extras din procesul-verbal al ședinței, se înaintează Ministerului Administrației și Internelor, care va propune Guvernului stabilirea datei desfășurării alegerilor pentru un nou primar.

(3) Prevederile art. 11 alin. (1) se aplică și în cazul primarului.

(4) Primarul se află în imposibilitatea exercitării mandatului în situațiile în care nu se poate prezenta efectiv la primărie din motive de sănătate sau din alte cauze, chiar dacă acestea nu îi sunt imputabile. Prevederile art. 11 alin. (2) se aplică în mod corespunzător.

(5) În cazurile prevăzute la art. 15 alin. (2) lit. e)-g), încetarea mandatului poate avea loc numai după rămânerea definitivă și, după caz, irevocabilă a hotărârii judecătorești.

SECȚIUNEA 3: Exercițarea mandatului de către președintele și vicepreședinții consiliului județean, de către viceprimari și de către

delegatul sătesc

Art. 18

~~(1) Președintele și vicepreședinții consiliului județean, precum și viceprimarii intră în exercitarea mandatului după declararea lor ca legal aleși, potrivit Legii nr. **215/2001**, cu modificările și completările ulterioare:~~

(1) Vicepreședinții consiliului județean, precum și viceprimarii intră în exercitarea mandatului după declararea lor ca legal aleși, potrivit Legii nr. **215/2001**, republicată.

*(la data 16-Mar-2008 Art. 18, alin. (1) din capitolul II, secțiunea 3 modificat de Art. 79, punctul 2. din titlul IV din **Legea 35/2008**)*

~~(2) Exercițarea mandatului de către persoanele prevăzute la alin. (1), cu excepția viceprimarilor, încetează o dată cu expirarea mandatului consiliului din care fac parte. Viceprimarii nu pot fi în același timp și consilieri.~~

(2) Exercițarea mandatului de către persoanele prevăzute la alin. (1) încetează o dată cu expirarea mandatului consiliului din care fac parte. Viceprimarii nu pot fi în același timp și consilieri.

*(la data 07-Jul-2005 Art. 18, alin. (2) din capitolul II, secțiunea 3 modificat de Art. 1, punctul 1. din **Legea 216/2005**)*

(2) Exercițarea mandatului de către persoanele prevăzute la alin. (1) încetează o dată cu expirarea mandatului consiliului din care fac parte.

*(la data 21-Jul-2006 Art. 18, alin. (2) din capitolul II, secțiunea 3 modificat de Art. I, punctul 111. din **Legea 286/2006**)*

~~(3) Încetarea mandatului de consilier, în condițiile art. 9 alin. (2), are ca efect încetarea de drept, pe aceeași dată, și a mandatului de președinte sau vicepreședinte al consiliului județean.~~

(3) Încetarea mandatului de consilier, în condițiile art. 9 alin. (2), are ca efect încetarea de drept, pe aceeași dată, și a mandatului de vicepreședinte al consiliului județean.

*(la data 16-Mar-2008 Art. 18, alin. (3) din capitolul II, secțiunea 3 modificat de Art. 79, punctul 2. din titlul IV din **Legea 35/2008**)*

~~(4) Mandatul de președinte sau de vicepreședinte al consiliului județean, respectiv de viceprimar, poate înceta înainte de termen în urma eliberării sau revocării acestuia din funcție, în condițiile Legii nr. **215/2001**, cu modificările și completările ulterioare:~~

(4) Mandatul de vicepreședinte al consiliului județean, respectiv de viceprimar, poate înceta înainte de termen în urma eliberării sau revocării acestuia din funcție, în condițiile Legii nr. **215/2001**, republicată.

*(la data 16-Mar-2008 Art. 18, alin. (4) din capitolul II, secțiunea 3 modificat de Art. 79, punctul 2. din titlul IV din **Legea 35/2008**)*

Art. 19

Delegatul sătesc își exercită mandatul de la data alegerii sale, în condițiile Legii nr. **215/2001**, cu modificările și completările ulterioare. Expirarea mandatului delegatului sătesc are loc o dată cu alegerea unui alt delegat sătesc, precum și în cazurile prevăzute la art. 9 alin. (2) lit. a), b) și e)-i). Adunarea sătească poate hotărî oricând eliberarea din funcție a delegatului sătesc și alegerea unei alte persoane în această funcție.

CAPITOLUL III: Protecția legală a aleșilor locali

Art. 20

(1) În exercitarea mandatului, aleșii locali sunt în serviciul colectivității, fiind ocrotiți de lege.

(2) Libertatea de opinie și de acțiune în exercitarea mandatului alesului local este garantată.

Art. 21

Aleșii locali nu pot fi trași la răspundere juridică pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului.

Art. 22

Reținerea, arestarea sau trimiterea în judecată penală ori contravențională a aleșilor locali, precum și faptele săvârșite care au determinat luarea măsurilor se aduc la cunoștință atât autorității administrației publice din care fac parte, cât și prefectului, în termen de cel mult 24 de ore, de către organele care au dispus măsurile respective.

Art. 23

~~(1) Pe întreaga durată a mandatului, aleşii locali se consideră în exerciţiul autorităţii publice şi se bucură de protecţia prevăzută de legea penală.~~

(1) Pe întreaga durată a mandatului, aleşii locali se consideră în exerciţiul autorităţii publice şi se bucură de protecţia prevăzută de lege.

*(la data 01-Feb-2014 Art. 23, alin. (1) din capitolul III modificat de Art. 154, punctul 1. din titlul II din **Legea 187/2012**)*

(2) De aceeaşi protecţie juridică beneficiază şi membrii familiei - soţ, soţie şi copii - în cazul în care agresiunea împotriva acestora urmăreşte nemijlocit exercitarea de presiuni asupra alesului local în legătură cu exercitarea mandatului său.

CAPITOLUL IV: Grupurile de consilieri**Art. 24**

(1) Consilierii se pot constitui în grupuri, în funcţie de partidele sau alianţele politice pe ale căror liste au fost aleşi, dacă sunt în număr de cel puţin 3.

(2) Consilierii care nu îndeplinesc condiţiile prevăzute la alin. (1) pot constitui un grup prin asociere.

(3) Grupul de consilieri este condus de un lider, ales prin votul deschis al majorităţii membrilor grupului.

Art. 25

Prevederile art. 24 alin. (1) se aplică şi consilierilor independenţi.

Art. 26

Consilierii nu pot forma grupuri în numele unor partide care nu au participat la alegeri sau care nu au întrunit numărul de voturi necesar pentru a intra în consiliu cu cel puţin un consilier.

Art. 27

În cazul fuzionării, două sau mai multe partide, care sunt reprezentate în consiliu sau care au deja constituite grupuri, pot forma un grup distinct.

CAPITOLUL V: Drepturile aleşilor locali**Art. 28**

(1) Pe timpul exercitării mandatului de primar, viceprimar, preşedinte sau vicepreşedinte al consiliului judeţean se suspendă contractul de muncă sau actul de numire a acestora în cadrul unei instituţii ori autorităţi publice, respectiv la regii autonome sau la societăţi comerciale cu capital integral ori majoritar de stat sau ale unităţilor administrativ-teritoriale.

~~(2) Sunt exceptate de la suspendarea contractului de muncă sau a actului de numire cadrele didactice, mai puţin educatorii şi învăţătorii, precum şi cercetătorii ştiinţifici, ziariştii cu atestat profesional, oamenii de cultură şi artă.~~

(2) Sunt exceptate de la suspendarea contractului de muncă sau a actului de numire cadrele didactice, cercetătorii ştiinţifici, ziariştii cu atestat profesional, oamenii de cultură şi artă.

*(la data 30-Jun-2006 Art. 28, alin. (2) din capitolul V modificat de Art. I, punctul 7. din **Legea 249/2006**)*

Art. 29

(1) În funcţiile deţinute de persoanele ale căror contracte de muncă sau acte de numire au fost suspendate potrivit art. 28 alin. (1) pot fi numite sau angajate alte persoane, numai pe durată determinată.

(2) Funcţiile de conducere pot fi ocupate numai prin delegare, pe durata exercitării mandatului de către titular.

(3) În cazul în care, pe durata exercitării mandatului de către persoanele care ocupă funcţiile de aleşi locali prevăzute la art. 28 alin. (1), au loc reorganizări ale persoanei juridice, acestea sunt obligate să comunice persoanelor ale căror contracte de muncă sau acte de numire au fost suspendate noile locuri de muncă stabilite, corespunzător celor deţinute de acestea, cu respectarea legislaţiei în vigoare.

Art. 30

(1) La încetarea mandatului de primar, de viceprimar, de preşedinte sau vicepreşedinte al consiliului judeţean persoanele în cauză îşi reiau activitatea în executarea aceluiaşi

contracte de muncă sau acte de numire. La stabilirea clasei și gradului de încadrare se vor lua în calcul și perioadele lucrate în funcțiile de demnitate publică alese.

(2) În cazul în care conducerea persoanei juridice refuză reluarea activității în funcția deținută anterior alegerii, persoana în cauză se va putea adresa instanței de judecată competente, cererea fiind scutită de taxă de timbru judiciar.

Art. 31

Timp de 2 ani de la data încetării mandatului, persoanelor prevăzute la art. 28 alin. (1) nu li se poate modifica sau desface contractul de muncă ori acestea nu pot fi eliberate din funcție pe motive ce nu le sunt imputabile.

Art. 32

La încetarea mandatului, primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții consiliilor județene, care îndeplinesc condițiile prevăzute de lege pentru pensionare sau sunt pensionari, beneficiază, la cerere, de calcularea sau, după caz, de recalcularea pensiei, luându-se în calcul și indemnizațiile lunare primite, în condițiile legii.

Art. 33

Aleșii locali au dreptul de inițiativă în promovarea actelor administrative, individual sau în grup.

Art. 34

(1) Pentru participarea la lucrările consiliului și ale comisiilor de specialitate, consilierii au dreptul la o indemnizație de ședință. Președinților și vicepreședinților consiliilor județene nu li se acordă indemnizație de ședință.

(2) Indemnizația de ședință pentru membrii consiliului care participă la ședințele ordinare ale consiliului și ale comisiilor de specialitate va fi în cuantum de până la 5% din indemnizația lunară a primarului, președintelui consiliului județean sau primarului general al municipiului București, după caz.

~~(3) Numărul maxim de ședințe pentru care se poate acorda indemnizația, potrivit alin. (2), este de o ședință ordinară de consiliu și 1-2 ședințe de comisii de specialitate pe lună.~~

(3) Numărul maxim de ședințe pentru care se poate acorda indemnizația, potrivit alin. (2), este de o ședință de consiliu și 1 -2 ședințe de comisii de specialitate pe lună.

(la data 07-Jul-2005 Art. 34, alin. (3) din capitolul V modificat de Art. 1, punctul 2. din **Legea 216/2005**)

~~(4) În cazul consiliilor județene, indemnizația se acordă pentru o ședință ordinară și pentru 1-2 ședințe ale comisiilor de specialitate, organizate la interval de două luni, potrivit legii.~~

(la data 07-Jul-2005 Art. 34, alin. (4) din capitolul V abrogat de Art. 1, punctul 3. din **Legea 216/2005**)

~~(5) Plata indemnizațiilor stabilite potrivit prevederilor alin. (2) - (4) se efectuează exclusiv din veniturile proprii ale bugetelor locale, respectiv județene.~~

(5) Plata indemnizațiilor stabilite potrivit prevederilor alin. (2) și (3) se efectuează exclusiv din veniturile proprii ale bugetelor locale, respectiv județene.

(la data 07-Jul-2005 Art. 34, alin. (5) din capitolul V modificat de Art. 1, punctul 4. din **Legea 216/2005**)

(6) Consilierii au dreptul la decontarea cheltuielilor pe care le-au făcut în exercitarea mandatului, în condițiile legii.

(7) Prevederile prezentului articol se aplică în mod corespunzător și delegatului sătesc.

Art. 35

Primarii și viceprimarii, precum și președinții și vicepreședinții consiliilor județene au dreptul la o indemnizație lunară, stabilită potrivit legii. De asemenea, ei au dreptul la decontarea, în condițiile legii, a cheltuielilor legate de exercitarea mandatului.

Art. 36

(la data 12-Dec-2008 Art. 36 din capitolul V a se vedea recurs in interesul legii **Decizia 16/2008**)

Drepturile bănești convenite aleșilor locali, potrivit legii, pot fi cumulate cu pensia sau cu alte venituri, în condițiile legii.

Art. 37

Consilierii și delegatul sătesc, care participă la ședințele de consiliu organizate în mod excepțional în timpul programului de lucru, se consideră învoiți de drept, fără a le fi afectat salariul și celelalte drepturi ce le revin, potrivit legii, de la locul de muncă.

Art. 38

(1) Primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții consiliilor județene beneficiază de concedii de odihnă, concedii medicale, concedii fără plată, precum și de concedii plătite în cazul unor evenimente familiale deosebite, potrivit legii.

(2) Pentru a beneficia de concediu fără plată sau de concedii plătite în cazul unor evenimente familiale deosebite, primarii și președinții consiliilor județene au obligația de a informa, în prealabil, consiliul local sau județean, după caz, indicând durata acestora și perioada în care vor avea loc. În cazuri de urgență, informarea se va face în prima ședință de consiliu, organizată după terminarea concediului.

(3) Concediile fără plată sau pentru evenimente familiale deosebite, precum și durata acestora, în cazul viceprimarilor și vicepreședinților consiliilor județene, se aprobă de către primar, respectiv de către președinte.

Art. 39

Durata exercitării mandatului de primar și de viceprimar, de președinte și de vicepreședinte al consiliului județean constituie vechime în muncă și în specialitate și se ia în calcul la promovare și la acordarea tuturor drepturilor bănești rezultate din aceasta, inclusiv la calcularea și la recalcularea pensiei.

Art. 40

Aleșii locali care folosesc autoturismul proprietate personală sau mijloacele de transport în comun pentru a se deplasa din localitatea în care domiciliază în localitatea în care se desfășoară ședința consiliului local, a consiliului județean sau a comisiilor de specialitate vor primi contravaloarea transportului.

Art. 41

Aleșii locali beneficiază de plata cursurilor de pregătire, formare și perfecționare profesională organizate de instituții specializate, în decursul mandatului, conform hotărârii consiliului local sau județean.

(2) Aleșii locali au obligația de a participa la cel puțin un curs de pregătire în domeniul administrației publice locale, în decursul primului an de mandat.

(3) Se exceptează de la prevederile alin. (2) aleșii locali care au deținut anterior un alt mandat de consilier local, consilier județean, președinte al consiliului județean, primar sau au exercitat funcția de prefect, au fost funcționari publici, au deținut un mandat de parlamentar sau au studii economice, juridice sau administrative.

(4) Cursurile de pregătire vor fi organizate de instituțiile abilitate de lege.

(la data 30-Jun-2006 Art. 41 din capitolul V completat de Art. I, punctul 8. din [Legea 249/2006](#))

Art. 42

(1) Dreptul aleșilor locali de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) Autoritățile administrației publice centrale și locale, instituțiile, serviciile publice, precum și persoanele juridice de drept privat sunt obligate să asigure informarea corectă a aleșilor locali, potrivit competențelor ce le revin, asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes local.

Art. 43

(1) Dreptul de asociere este garantat aleșilor locali.

(2) În virtutea mandatului reprezentativ acordat de colectivitățile locale, structurile asociative legal constituite ale aleșilor locali vor fi consultate de către autoritățile administrației publice centrale în toate problemele de interes local.

Art. 44

(1) În urma îndeplinirii unor misiuni oficiale, aleșii locali sunt obligați să prezinte, la prima ședință ordinară de consiliu, un raport privind deplasările efectuate.

În cazul primarului, viceprimarului și consilierilor locali, termenul maxim de depunere a raportului este de 30 de zile, iar în cazul consilierilor județeni este de 45 de zile de la data încheierii misiunii.

(2) În cazul nerespectării prevederilor alin. (1), aleșii locali vor suporta cheltuielile deplasării.

CAPITOLUL VI: Obligațiile aleșilor locali**Art. 45**

Aleșii locali, în calitate de reprezentanți ai colectivității locale, au îndatorirea de a participa, pe durata mandatului, la exercitarea funcțiilor autorităților administrației publice locale din care fac parte sau pe care le reprezintă, cu bună-credință și fidelitate față de țară și de colectivitatea care i-a ales.

Art. 46

Consilierii locali și consilierii județeni sunt obligați să respecte Constituția și legile țării, precum și regulamentul de funcționare a consiliului, să se supună regulilor de curtoazie și disciplină și să nu folosească în cuvântul lor sau în relațiile cu cetățenii expresii injurioase, ofensatoare ori calomnioase.

Art. 47

Aleșii locali sunt obligați să menționeze expres situațiile în care interesele lor personale contravin intereselor generale. În cazurile în care interesul personal nu are caracter patrimonial, consiliile locale pot permite participarea la vot a consilierului.

Art. 48

Aleșii locali sunt obligați la probitate și discreție profesională.

Art. 49

Aleșii locali sunt obligați să dea dovadă de cinste și corectitudine; este interzis alesului local să ceară, pentru sine sau pentru altul, bani, foloase materiale sau alte avantaje.

Art. 50

(1) Aleșii locali au obligația de a aduce la cunoștință cetățenilor toate faptele și actele administrative ce interesează colectivitatea locală.

(2) Aleșii locali sunt obligați ca, în exercitarea mandatului, să organizeze periodic, cel puțin o dată pe trimestru, întâlniri cu cetățenii, să acorde audiențe și să prezinte în consiliul local o informare privind problemele ridicate la întâlnirea cu cetățenii.

(3) Comisiile de specialitate sunt obligate să prezinte consiliului un raport anual de activitate, care va fi făcut public prin grija secretarului comunei sau orașului, respectiv a secretarului general al județului sau al municipiului București.

Art. 51

Aleșii locali au îndatorirea de a-și perfecționa pregătirea în domeniul administrației publice locale, urmând cursurile de pregătire, formare și perfecționare organizate în acest scop de instituțiile abilitate.

Art. 52

(1) Consilierii locali și consilierii județeni, președinții și vicepreședinții consiliilor județene nu pot lipsi de la lucrările consiliului sau ale comisiilor de specialitate din care fac parte decât în situațiile prevăzute în regulamentul de funcționare.

(2) Nu se consideră absent consilierul care nu participă la lucrări întrucât se află în îndeplinirea unei însărcinări oficiale, precum și în alte cazuri stabilite prin regulamentul de funcționare a consiliului.

Art. 53

Aleșii locali nu pot face uz și nu se pot prevala de această calitate în exercitarea unei activități private.

Art. 54

~~(1) Primarii și viceprimarii sunt obligați să depună declarația de avere la prefect, în termen de 3 zile de la validare, în cazul primarului, respectiv de la alegere, în cazul viceprimarului. Președinții și vicepreședinții consiliilor județene depun declarația de avere în termen de 10 zile de la alegere, la Ministerul Administrației și Internelor.~~

~~*(la data 25-Nov-2007 Art. 54, alin. (1) din capitolul VI abrogat de Art. 60, alin. (1), litera C. din capitolul VIII din **Legea 144/2007**)*~~

(2) Prevederile legale în vigoare privitoare la declarația de avere se aplică în mod corespunzător.

CAPITOLUL VII: Răspunderea aleșilor locali

Art. 55

Aleșii locali răspund, în condițiile legii, administrativ, civil sau penal, după caz, pentru faptele săvârșite în exercitarea atribuțiilor ce le revin.

Art. 56

(1) Consilierii răspund în nume propriu, pentru activitatea desfășurată în exercitarea

mandatului, precum și solidar, pentru activitatea consiliului din care fac parte și pentru hotărârile pe care le-au votat.

(2) În procesul-verbal al ședinței consiliului va fi consemnat rezultatul votului, iar, la cererea consilierului, se va menționa în mod expres votul acestuia.

Art. 57

(1) Încălcarea de către consilieri a prevederilor Legii nr. **215/2001**, cu modificările și completările ulterioare, a prevederilor prezentei legi și ale regulamentului de organizare și funcționare a consiliului atrage aplicarea următoarelor sancțiuni:

- a) avertismentul;
- b) chemarea la ordine;
- c) retragerea cuvântului;
- d) eliminarea din sala de ședință;
- e) excluderea temporară de la lucrările consiliului și ale comisiei de specialitate;
- f) retragerea indemnizației de ședință, pentru 1-2 ședințe.

(2) Sancțiunile prevăzute la alin. (1) lit. a)-d) se aplică de către președintele de ședință, iar cele de la alin. (1) lit. e) și f) de către consiliu, prin hotărâre.

(3) Pentru aplicarea sancțiunilor prevăzute la alin. (1) lit. e), cazul se va transmite comisiei de specialitate care are în obiectul de activitate și aspectele juridice, aceasta prezentând un raport întocmit pe baza cercetărilor efectuate, inclusiv a explicațiilor furnizate de cel în cauză.

Art. 58

La prima abatere, președintele de ședință atrage atenția consilierului în culpă și îl invită să respecte regulamentul.

Art. 59

(1) Consilierii care nesocotesc avertismentul și invitația președintelui și continuă să se abată de la regulament, precum și cei care încalcă în mod grav, chiar pentru prima dată, dispozițiile regulamentului vor fi chemați la ordine.

(2) Chemarea la ordine se înscrie în procesul-verbal de ședință.

Art. 60

(1) Înainte de a fi chemat la ordine, consilierul este invitat de către președinte să își retragă sau să explice cuvântul ori expresiile care au generat incidentul și care ar atrage aplicarea sancțiunii.

(2) Dacă expresia întrebuintată a fost retrasă ori dacă explicațiile date sunt apreciate de președinte ca satisfăcătoare, sancțiunea nu se mai aplică.

Art. 61

În cazul în care după chemarea la ordine un consilier continuă să se abată de la regulament, președintele îi va retrage cuvântul, iar dacă persistă, îl va elimina din sală. Eliminarea din sală echivalează cu absența nemotivată de la ședință.

Art. 62

(1) În cazul unor abateri grave, săvârșite în mod repetat, sau al unor abateri deosebit de grave, consiliul poate aplica sancțiunea excluderii temporare a consilierului de la lucrările consiliului și ale comisiilor de specialitate.

(2) Gravitatea abaterii va fi stabilită de comisia de specialitate care are în obiectul de activitate aspecte juridice, în cel mult 10 zile de la sesizare.

Art. 63

Excluderea temporară de la lucrările consiliului și ale comisiilor de specialitate nu poate depăși două ședințe consecutive.

Art. 64

Excluderea de la lucrările consiliului și ale comisiilor de specialitate are drept consecință neacordarea indemnizației de ședință pe perioada respectivă.

Art. 65

În caz de opunere, interzicerea participării la ședințe se execută cu ajutorul forței publice puse la dispoziție președintelui.

Art. 66

(1) Sancțiunile prevăzute la art. 57 alin. (1) lit. e) și f) se aplică prin hotărâre adoptată de consiliu cu votul a cel puțin două treimi din numărul consilierilor în funcție.

(2) Pe perioada aplicării sancțiunii, consilierii în cauză sunt scoși din cvorumul de lucru.

Art. 67

Pentru menținerea ordinii în ședințele comisiilor de specialitate, președinții acestora au aceleași drepturi ca și președintele de ședință. Aceștia pot aplica sancțiunile prevăzute la art. 57 alin. (1) lit. a)-d).

Art. 68

Sancțiunile prevăzute la art. 57 alin. (1) se pot aplica în mod corespunzător președinților și vicepreședinților consiliilor județene, pentru abaterile săvârșite în calitatea lor de consilier.

Art. 69

(1) Pentru abateri grave și repetate, săvârșite în exercitarea mandatului de viceprimar, de președinte sau de vicepreședinte al consiliului județean, persoanelor în cauză li se pot aplica următoarele sancțiuni:

a) mustrare;

b) avertisment;

c) diminuarea indemnizației cu 5 - 10% pe timp de 1-3 luni;

d) eliberarea din funcție.

(2) Sancțiunile prevăzute la alin. (1) lit. a) și b) se aplică, prin hotărâre a consiliului, la propunerea motivată a primarului, respectiv a președintelui consiliului județean. În cazul președintelui consiliului județean, propunerea trebuie făcută de cel puțin o treime din numărul consilierilor în funcție și va fi temeinic motivată. Motivele care justifică propunerea de sancționare vor fi aduse la cunoștință consilierilor cu cel puțin 5 zile înaintea ședinței.

(3) În cazul sancțiunilor prevăzute la alin. (1) lit. a) și b), hotărârea se adoptă cu votul deschis al majorității consilierilor în funcție, iar în cazul sancțiunilor prevăzute la lit. c) și d), cu votul secret a cel puțin două treimi din numărul consilierilor în funcție.

(4) Aplicarea sancțiunilor prevăzute la alin. (1) lit. c) și d) poate fi făcută numai dacă se face dovada că viceprimarul, președintele sau vicepreședintele consiliului județean a încălcat Constituția, celelalte legi ale țării sau a prejudiciat interesele țării, ale unității administrativ-teritoriale sau ale locuitorilor din unitatea administrativ-teritorială respectivă.

(5) La eliberarea din funcție se aplică în mod corespunzător prevederile Legii nr. 215/2001, cu modificările și completările ulterioare.

Art. 70

Împotriva sancțiunii prevăzute la art. 69 alin. (1) lit. c) și d) persoana în cauză se poate adresa instanței de contencios administrativ competente. Procedura prealabilă nu este obligatorie.

Art. 71

Aplicarea sancțiunilor prevăzute la art. 57 alin. (1), în cazul președinților și vicepreședinților consiliului județean, în calitatea acestora de consilier, nu are nici un efect asupra exercitării de către cei în cauză a mandatului încredințat de consiliu.

Art. 72

Aplicarea sancțiunii prevăzute la art. 69 alin. (1) lit. d) nu are nici un efect asupra mandatului de consilier al președintelui sau al vicepreședintelui consiliului județean.

Art. 73

Primarii pot fi revocați din funcție în urma unui referendum, în condițiile și în cazurile stabilite prin Legea nr. 215/2001, cu modificările și completările ulterioare.

CAPITOLUL VIII: Registrul de interese

Art. 74

(1) Aleșii locali sunt obligați să își facă publice interesele personale printr-o declarație pe propria răspundere, depusă în dublu exemplar la secretarul comunei, orașului, municipiului, sectorului municipiului București, respectiv la secretarul general al județului sau al municipiului București, după caz.

(2) Un exemplar al declarației privind interesele personale se păstrează de către secretar într-un dosar special, denumit registru de interese.

(3) Al doilea exemplar al declarației de interese se transmite la secretarul general al

prefecturii, care le va păstra într-un dosar special, denumit registru general de interese.
(4) Modelul declarației se aprobă prin hotărâre a Guvernului, la propunerea Ministerului Administrației și Internelor, în termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a prezentei legi.

Art. 75

Aleșii locali au un interes personal într-o anumită problemă, dacă au posibilitatea să anticipeze că o decizie a autorității publice din care fac parte ar putea prezenta un beneficiu sau un dezavantaj pentru sine sau pentru:

- a)** soț, soție, rude sau afini până la gradul al doilea inclusiv;
- b)** orice persoană fizică sau juridică cu care au o relație de angajament, indiferent de natura acestuia;
- c)** o societate comercială la care dețin calitatea de asociat unic, funcția de administrator sau de la care obțin venituri;
- d)** o altă autoritate din care fac parte;
- e)** orice persoană fizică sau juridică, alta decât autoritatea din care fac parte, care a făcut o plată către aceștia sau a efectuat orice fel de cheltuieli ale acestora;
- f)** o asociație sau fundație din care fac parte.

Art. 76

În declarația privind interesele personale, aleșii locali vor specifica:

- a)** funcțiile deținute în cadrul societăților comerciale, autorităților și instituțiilor publice, asociațiilor și fundațiilor;
- b)** veniturile obținute din colaborarea cu orice persoană fizică sau juridică și natura colaborării respective;
- c)** participarea la capitalul societăților comerciale, dacă aceasta depășește 5% din capitalul societății;
- d)** participarea la capitalul societăților comerciale, dacă aceasta nu depășește 5% din capitalul societății, dar depășește valoarea de 100.000.000 lei;
- e)** asociațiile și fundațiile ai căror membri sunt;
- f)** bunurile imobile deținute în proprietate sau în concesiune;
- g)** funcțiile deținute în cadrul societăților comerciale, autorităților sau instituțiilor publice de către soț/soție;
- h)** bunurile imobile deținute în proprietate sau în concesiune de către soț/soție și copii minori;
- i)** lista proprietăților deținute pe raza unității administrativ-teritoriale din ale căror autorități ale administrației publice locale fac parte;
- j)** cadourile și orice beneficii materiale sau avantaje făcute de orice persoană fizică ori juridică, legate sau decurgând din funcția deținută în cadrul autorității administrației publice locale; orice cadou sau donație primită de aleșii locali într-o ocazie publică sau festivă devin proprietatea acelei instituții ori autorități;
- k)** orice alte interese, stabilite prin hotărâre a consiliului local, în cazul primarilor, viceprimarilor și consilierilor locali, sau prin hotărâre a consiliului județean, în cazul președintelui și vicepreședintelui acestuia și al consilierilor județeni.

Art. 77

(1) Consilierii județeni și consilierii locali nu pot lua parte la deliberarea și adoptarea de hotărâri dacă au un interes personal în problema supusă dezbaterii.

(2) În situațiile prevăzute la alin. (1), consilierii locali și consilierii județeni sunt obligați să anunțe, la începutul dezbaterilor, interesul personal pe care îl au în problema respectivă.

(3) Anunțarea interesului personal și abținerea de la vot se consemnează în mod obligatoriu în procesul-verbal al ședinței.

Art. 78

Registru de interese are caracter public, putând fi consultat de către orice persoană, în condițiile prevăzute de Legea nr. [544/2001](#) privind liberul acces la informațiile de interes public.

Art. 79

(1) Declarația privind interesele personale se depune după cum urmează:

- a) în termen de 15 zile de la data declarării consiliului ca legal constituit, în cazul consilierilor județeni și al consilierilor locali;
- b) în termen de 15 zile de la depunerea jurământului, în cazul primarilor;
- c) în termen de 15 zile de la alegere, în cazul președinților și vicepreședinților consiliilor județene și al viceprimarilor.

(2) Aleeții locali în funcție la data intrării în vigoare a prezentei legi vor depune declarația în termen de 30 de zile de la publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, a hotărârii Guvernului prevăzute la art. 74 alin. (4).

Art. 80

(1) Aleeții locali au obligația să reactualizeze declarația privind interesele personale la începutul fiecărui an, dar nu mai târziu de 1 februarie, dacă au intervenit modificări semnificative față de declarația anterioară.

(2) Secretarul unității administrativ-teritoriale va transmite secretarului general al prefecturii, până la data de 1 martie a fiecărui an, un exemplar al declarațiilor reactualizate.

Art. 81

Hotărârile adoptate cu nerespectarea dispozițiilor art. 77 sunt nule de drept, potrivit dispozițiilor art. 47 alin. (2) din Legea nr. [215/2001](#), cu modificările și completările ulterioare.

Art. 82

(1) Nerespectarea declarației privind interesele personale în termenul prevăzut la art. 79 atrage suspendarea de drept a mandatului, până la depunerea declarației.

(2) Refuzul depunerii declarației privind interesele personale atrage încetarea de drept a mandatului.

(3) Suspendarea sau încetarea mandatului se constată prin hotărâre a consiliului local, respectiv județean.

Art. 83

Cadourile și orice beneficii materiale nedeclarate potrivit prevederilor art. 76 lit. j) sunt supuse confiscării.

Art. 84

~~Fapta aleeților locali de a face declarații privind interesele personale, care nu corespund adevărului, constituie infracțiunea de fals în declarații și se pedepsește potrivit Codului penal.~~

(la data 01-Feb-2014 Art. 84 din capitolul VIII abrogat de Art. 154, punctul 2. din titlul II din [Legea 187/2012](#))

CAPITOLUL IX: Dispoziții finale

Art. 85

(1) Prezenta lege intră în vigoare la 60 de zile de la publicarea ei în Monitorul Oficial al României, Partea I.

(2) La aceeași dată se abrogă:

a) art. 53, art. 60, alin. (2) al art. 72, art. 80 și alin. (2) al art. 103 din Legea administrației publice locale nr. [215/2001](#), publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 204 din 23 aprilie 2001, cu modificările și completările ulterioare;

b) capitolul II din anexa nr. II/1 la Legea nr. [154/1998](#) privind sistemul de stabilire a salariilor de bază în sectorul bugetar și a indemnizațiilor pentru persoane care ocupă funcții de demnitate publică, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 266 din 16 iulie 1998, cu modificările ulterioare;

c) orice alte dispoziții contrare.

(3) În termen de 60 de zile de la intrarea în vigoare a prezentei legi, regulamentele de organizare și funcționare a consiliilor locale și județene vor fi modificate și completate potrivit prevederilor acesteia.

_****_

Această lege a fost adoptată de Parlamentul României, cu respectarea prevederilor art. 75 și ale art. 76 alin. (1) din Constituția României, republicată.

PREȘEDINTELE CAMEREI DEPUTAȚILOR
VALER DORNEANU
 PREȘEDINTELE SENATULUI

NICOLAE VĂCĂROIU

Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 912 din data de 7 octombrie 2004

Forma sintetică la data 06-Oct-2014. Acest act a fost creat utilizand tehnologia SintAct®-Acte Sintetice. SintAct® și tehnologia Acte Sintetice sunt mărci înregistrate ale Wolters Kluwer.